

Naar een Euregionale grootstedelijke agglomeratie Maas-Rijn

Jos Schneiders
Wim Weijnen
november 2017

Een eerste verkenning van een Euregionale Cross-border Innovatie Strategie

1. Management summary.

Intensievere samenwerking met de buurlanden is een van de aandachtsgebieden uit het Brainport-2020 actieprogramma ¹⁾ om de economie in de regio te versterken.

Wij hebben, samen met McKinsey, een eerste verkennend onderzoek gedaan naar de omvang en potentie van een meer integrale aanpak in euregionaal verband op de schaal van de Euregio Maas-Rijn en de mogelijke impact op (sub-) regionaal niveau.

We mogen constateren dat de economische intensiteit zich meer en meer concentreert in of nabij grote steden en stedelijke agglomeraties. Zowel de Europese wet- en regelgeving als de landelijke beleidsplannen concentreren zich in toenemende mate op het versterken van de ecosystemen van de regio's ^{3),4)}. Deze notitie geeft een eerste inzicht in de mogelijke aanpak om tot een hechtere samenwerking in de Euregio Maas-Rijn te komen en duidt de potentie van deze regio; niet treffender samen te vatten als: **Het ontwakken van een slapende reus**".

Ook de Europese commissie is van oordeel dat er extra inzet nodig is om grenzen in Europa te slechten. Uit het recente white paper van de Europese Commissie; "Boosting Growth and Cohesion in EU border regions" ²⁾ blijkt, dat grensregio's economisch minder goed presteren dan andere regio's, dat de toegankelijkheid tot publieke instituties zoals ziekenhuizen en universiteiten minder is en dat de grensoverschrijdende mobiliteit complex is voor bedrijven en burgers en kosten opdrijft. Er is een groot belang voor verdere actie. De Europese commissie schat in, dat door het wegnemen van 20% van de grensbelemmeringen, 2% kan worden toegevoegd aan het bruto regionaal product van die regio's en roept op voor pilot projecten om de grensproblematiek te adresseren.

Metropoolregio's en stedelijke agglomeraties zijn de economische groeimotoren van de toekomst.

Zo'n vijftig procent van de wereldbevolking leeft in stedelijke gebieden, 75 procent van de economische productie wereldwijd vindt plaats in steden. Door de mondialisering zal de concurrentie tussen de regio's ook in Europa sterk toenemen ³⁾. In Europa is sprake van een beperkt aantal grote metropolen (Parijs, Londen). Steeds meer wordt duidelijk dat ook grootstedelijke agglomeraties als de Randstad en de Rhein-Ruhr regio zo'n zelfde economische trekfunctie kunnen vervullen. Dat is ook de reden waarom Europa en de lidstaten ³⁾ die agglomeratievorming extra wil ondersteunen. Met een verdere concentratie van de economische dynamiek in of nabij de grote steden of stedelijke agglomeraten verschaalt helaas de economie in de grensgebieden (slechts regio's als Oresund en Basel/Mulhouse vormen hierop een uitzondering). Ook de economische potentie van de agglomeratie Euregio Maas-Rijn wordt door de nationale oriëntatie geheel over het hoofd gezien.

Euregio Maas Rijn is in potentie zo'n sterke agglomeratie en economische groeimotor.

In Nederland en in de directe omgeving kennen we de agglomeraties REOS (Randstad + Eindhoven)⁵⁾, Rhein-Ruhr metropool⁶⁾, Waalse driehoek en de Vlaamse Ruit. Allemaal agglomeraties met een nationaal karakter maar ook een exclusieve oriëntatie. In deze notitie onderbouwen wij de stelling dat de Euregio Maas-Rijn beschouwd kan worden als een (polycentrische) stedelijke agglomeratie, die op basis van harde economische indicatoren niet alleen de concurrentie met bovenstaande agglomeraties aan kan, maar ook in samenwerking voor die omgeving complementair is.

Het zijn de nationale grenzen welke steeds meer barrières zijn gaan vormen voor de euregionale samenwerking op economisch gebied. Hierdoor wordt het perspectief van de integrale regio onvoldoende in beeld gebracht en de potentie onvoldoende benut. Door de burgemeester van Maastricht is die Euregio Maas-Rijn ook wel eens aangeduid als "slapende reus".

- Een gebied van 11.000 km² (vergelijking Randstad 8.287 km²),
- een bevolkingsdichtheid in het urbane gebied van 1.576 inwoners per km² (vergelijking Randstad Urbaan 1.500 inwoners per km²),
- 5 universiteiten inclusief de grootste technische universiteit van Europa,
- ruim 11.000 patenten in 2015 (vergelijking Noord Holland 4.500 patenten),
- 8 campussen,
- ruim 250.000 bedrijven, 45% van de EU logistieke markt is geconcentreerd in de EMR,
- meer dan 150.000 studenten en een beroepsbevolking van 1,8 miljoen.
- Sterke concentraties van bedrijvigheid op chemie en materialen, automotive, ICT, bio-medisch en logistiek.

Daarnaast kenmerkt de regio zich door een unieke ligging als schakel tussen de havengebieden Amsterdam/Rotterdam en Antwerpen en het Europese achterland alsmede door de culturele diversiteit welke hier historisch ontstaan is.

Dit gebied kan daardoor een belangrijke rol spelen in het oplossen van de maatschappelijke uitdagingen, op het gebied van duurzaamheid, mobiliteit, connectiviteit en zorg. Die maatschappelijke uitdagingen zijn ook de economische kansen van morgen.

Er is grote urgentie om juist nu de economische samenwerking Euregio te versterken.

Er is de afgelopen periode zwaar geïnvesteerd in de economische versterking van de afzonderlijke regio's (investeringen van naar schatting in totaal circa €10 miljard) die samen de Euregio Maas-Rijn uitmaken. Mede daardoor is evident bewijs opgebouwd voor de kracht van die Euregio. Maar er is meer nodig en de urgentie voor het vormen van een samenhangende euregionale agglomeratie is groot.

- Wij staan aan de vooravond van een nieuwe industriële revolutie⁷⁾. De schaalgrootte van de Euregio, de uitstekende kennispositie, de netwerken van bedrijven, het talent in de regio en het multiculturele/internationale karakter van de regio zijn in hun samenhang nodig om de kansen van die nieuwe tijd optimaal te benutten. Zoeken we die samenwerking niet op dan worden de individuele deelgebieden van de Euregio in eigen land tot perifere economische gebieden en zullen we ieder voor zich op achterstand worden gezet.
- Kennisinstellingen registreerden binnen de EMR in 2015 ruim 11.000 patenten, waarvan meer dan 2.500 in zgn. spits technologieën⁸⁾. Tegelijkertijd constateert het bureau BAK-Basel

dat bedrijven en kennisinstellingen over de grens te weinig samenwerken en de innovatiekracht van de EMR onvoldoende benutten ⁹⁾.

- Aanwezigheid van geschikt talent bepaalt in toenemende mate de locatiekeuze van (internationale) bedrijven. Kenniswerkers kiezen vooral voor plaatsen met een aantrekkelijk loopbaanperspectief, internationaal georiënteerd en een (groot-)stedelijk niveau van voorzieningen, zoals bioscopen, theaters, musea, horeca, enzovoort. Niet zo maar een stad. Het zijn de groot-stedelijke agglomeraties die als een magneet buitenlands talent aantrekken ¹⁰⁾. De schaal en stedelijkheid van de onderliggende regio's van de EMR lijkt onvoldoende om talent vast te houden of aan te trekken. Talent trekt dan weg en bedrijven komen niet cq zoeken hun expansie elders op.
- Grensregio's moeten een soort van etalage zijn voor de Europese samenwerking ¹¹⁾. Juist in deze tijd van Brexit en partijen die vooral voor zich zelf willen gaan, biedt de vorming van een sterke euregionale stedelijke agglomeratie optimaal kansen voor ondersteuning vanuit Europa. Europa, zo is de verwachting, zal meer gaan investeren op impact, innovatie, stedelijke agglomeraties en versterking van de samenwerking in de grensgebieden. In de Euregio Maas-Rijn komen al die aspecten bij elkaar.
- Economische profilering. De Euregio Maas-Rijn heeft niet het imago van een economisch krachtige metropool en dit wordt in zijn samenhang ook onvoldoende gepromoot.

Samenwerking en regionale wendbaarheid zijn de kritische succesfactoren.

Wereldwijde ontwikkelingen gaan snel. Snel en kundig anticiperen op nieuwe ontwikkelingen is een noodzaak. Wie zich het beste aanpast, overleeft uiteindelijk: "survival of the fittest". Er is regionaal adaptief vermogen op topniveau nodig. Dat vraagt om coalitievorming van bedrijfsleven, onderwijs/kennisinstellingen en overheden op topniveau en sturing op "ownership". Overheden spelen daarbij een belangrijke faciliterende rol.

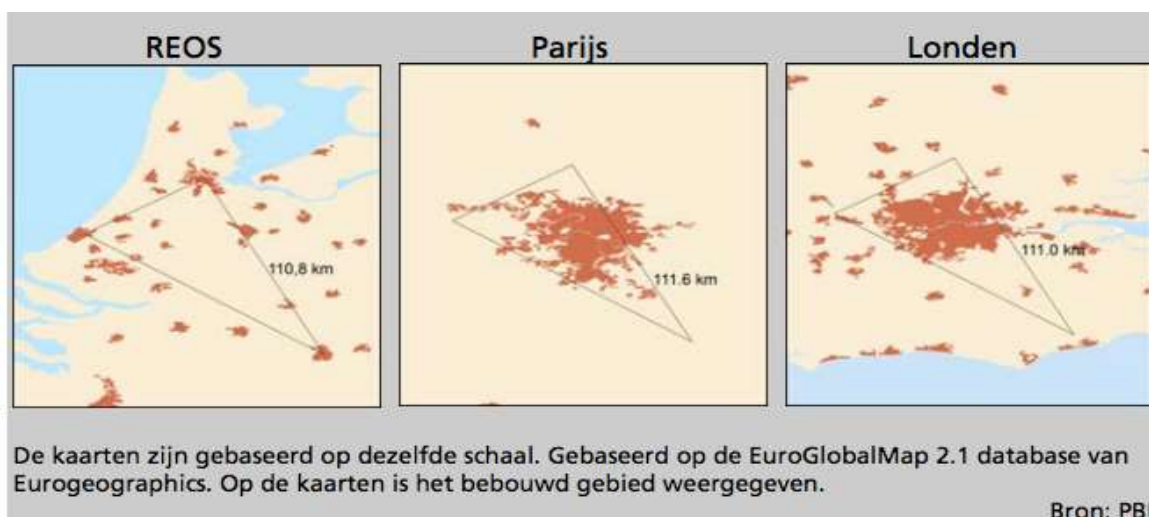
In zo'n snel veranderende wereld is er geen tijd voor het opbouwen van grote programma's. Uit de discussie met stakeholders komt dan ook het voorstel om na korte visieopbouw en draagvlakopbouw vrij snel over te gaan tot gezamenlijke identificatie van die differentiators/flagshipprojecten die het verschil maken en toegevoegde waarde voor de regio leveren en daarop te verdiepen en ook te gaan organiseren.

Toekomststrategie voor de Euregio is gebaseerd op 2 pijlers ; de qualifiers en differentiators.

Onze toekomststrategie moet er om die redenen dan ook op gericht zijn om een sterke stedelijke agglomeratie op de kaart te zetten en van inhoud te voorzien. Er wordt weliswaar hard gewerkt om de basisvoorwaarden (**qualifiers**) voor grensoverschrijdend werken en ondernemen te realiseren. Maar het gaat er in onze visie ook om, dat er met een beperkte groep van betekenisvolle en gedragen economische projecten, het verschil wordt gemaakt met andere grootstedelijke agglomeraties. Deze zogenaamde **differentiators** dragen tegelijkertijd ook bij aan de versterking van de samenhang van de agglomeratie zelf. Wij hebben een eerste inventarisatie daarvan gemaakt op een drietal thema's; namelijk die van het grensoverschrijdend werken en ondernemen, de transregionale bevordering van de ketendichtheid van bedrijven in de Euregio en "knowlegde crossing borders".

2. Belang van agglomeratievorming voor economie, aantrekken van publiek investeringen en talent.

In grote steden groeit de economie. Er is daarbij sprake van een integrale aanwezigheid van voldoende kritische massa van grootbedrijven, MKB, en talent (samen een z.g. ecosysteem vormend) om de economie sterk te laten groeien. Grote steden zijn in Nederland niet echt voorhanden. In Nederland, maar ook vaker in het omringende buitenland wordt steeds meer gedacht aan grootstedelijke en samenhangende agglomeraties als (aantrekkelijk) alternatief voor grote steden. Aantrekkelijk omdat net zoals bij grote steden er sprake is van voldoende kritische massa, zonder de nadelen van de grote stad (hogere criminaliteit, hoge woonlasten, congestie, weinig groen etc.). Dat besef van steden als groeimotoren van de economie vertaalt zich ook door in het Europese en nationale beleid. Beiden neigen er naar om middelen prioritair in te zetten daar waar de economie het sterkst zal groeien. In juli 2016 is onder voorzitterschap van Nederland het EU pact van Amsterdam aangenomen. Dat pact voorziet erin dat Europa de vorming van grootstedelijke agglomeraties sterk zal ondersteunen. Ook nationaal staat die vorming van grootstedelijke agglomeraties hoog op de agenda. Onder trekkerschap van het ministerie van I&M en EZ is de Ruimtelijk Economische Ontwikkelingsstrategie opgesteld ¹¹⁾. In dit REOS wordt de agglomeratie omvattend de 4 grote steden én Eindhoven neergezet als hét economisch kerngebied van Nederland.

Naar verwachting zullen zowel Rijk als Europa extra geld uittrekken om die economische kerngebieden te faciliteren. In Nederland bijvoorbeeld via een beperkt aantal regiodeals. Naast het REOS gebied is in onze directe (West Europese) omgeving sprake van een drietal grootstedelijke agglomeraties; te weten: de Rhein-Ruhr Metropool, de Vlaamse Ruit (Leuven, Brussel, Gent en Antwerpen) en de Waalse driehoek (Triangle Wallon, Brussel, Mons Namen, Charleroi). Het Euregio gebied in de directe omgeving van (Zuid-) Limburg is overigens niet aangesloten op een van die metropolen en wordt door de nationale oriëntatie meer als perifeer gebied beschouwd.

3. Bouwstenen voor een grootstedelijke agglomeratie Maas-Rijn.

Wie echter de kaart van Europa beziet, valt op dat de economie aan de landsgrenzen verschaalt. In een beperkt aantal gebieden is dat niet het geval. Dat geldt bijvoorbeeld voor de Europole Oresund, de regio Basel-Mulhouse en ook de Euregio Maas-Rijn. Onderstaand wordt de potentie van de grensoverschrijdende agglomeratie Maas-Rijn in beeld gebracht. Daaruit blijkt, dat dit gebied in potentie de concurrentie aan kan met de omliggende veelal nationaal georiënteerde agglomeraties.

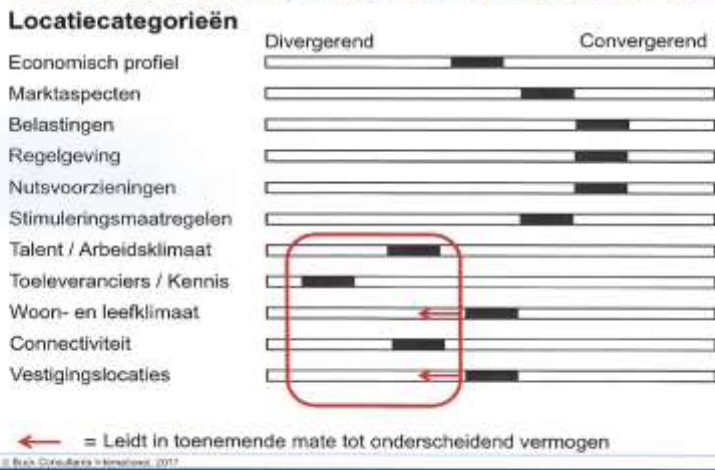

Daarbij valt op dat recentelijk in laatste decennium juist in deze gebieden zwaar is - en nog steeds wordt - geïnvesteerd in de economische structuurversterking. In Wallonië is circa € 4 miljard geïnvesteerd. In de Stadteregion Aachen wordt € 2 miljard geïnvesteerd in de campusontwikkeling (Aachen Melaten, Aachen West), SALK programma Vlaanderen (opvang negatieve effecten sluiting Ford Genk) circa € 350 mln., in Zuid-Limburg circa € 1,0 miljard. Daarnaast is sprake van een relatief centrale ligging, een multiculturele omgeving en een groot afzetgebied van 3,9 mln. consumenten.

4. Strategische opgaven.

Grenzen zijn littekens van de geschiedenis. Nog steeds wijzen die grenzen meer op wat ons scheidt dan op wat ons bindt. En bij de operationalisering van beleid zitten ze vaak stevig in de weg. Dan gaat het niet alleen om overheidsbeleid, maar meer nog om knelpunten, die bedrijven en werknemers hinderen om over de grens zaken te gaan doen en te gaan werken of studeren. Maar geschiedenis zegt iets over het verleden en knelpunten en barrières zoals hierboven gesteld bieden derhalve ook opportuniteiten en kansen naar de toekomst. In een euregionale polycentrische agglomeratie waarbij die knelpunten opgelost worden, ontstaat er een krachtige metropool in een unieke inbedding.

Welke factoren zorgen voor onderscheidend vermogen?

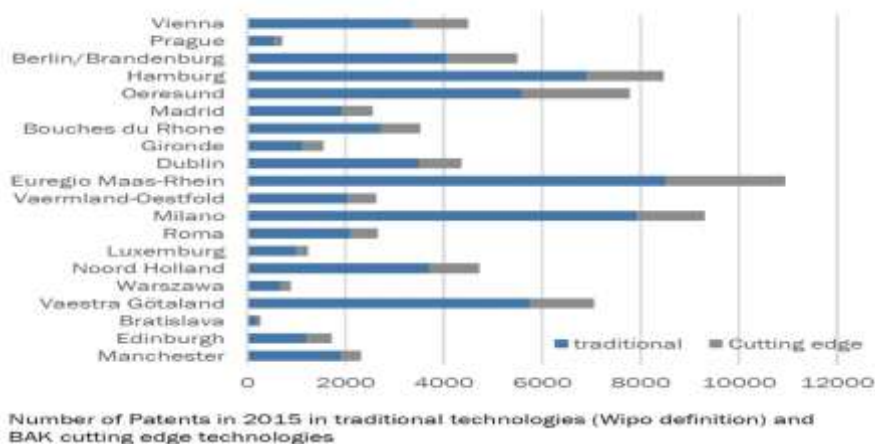

Buck BCI ¹³⁾ heeft onderzoek gedaan naar de factoren die het verschil maken bij de locatiekeuze van bedrijven. Vooral de aanwezigheid van kennis en toeleveranciers, talent en arbeidsklimaat, connectiviteit en woon- en leefklimaat maken het verschil (differentiators). Economische profiel, marktaspecten, stimuleringsmaatregelen, belasting en regelgeving behoren meer tot de qualifiers, oftewel de noodzakelijke basics.

- Kennis.

Onderzoek in opdracht van het Bestuur van LED aan Mc Kinsey geeft aan, dat er sprake is van een samenhangende economie met zwaartepunten op automotive , biochemie en materialen, life sciences en health, energie-duurzaamheid, logistiek, leisure, zorg en smart services/ICT. BAK-Basel, het gerenommeerde Zwitserse instituut op het gebied van Europees onderzoek naar innovatie, constateert dat het aantal geregistreerde patenten in de afgelopen 15 jaar is verdubbeld (van 5.500 naar 11.000 in 2015) en dat ook het aandeel van nieuwe (zgn. cutting edge) technologieën in de Euregio stijgende is ⁸⁾. Datzelfde bureau constateert tegelijkertijd, dat de Euregio onvoldoende gebruik maakt van de aanwezige innovatiekracht. Er zijn onvoldoende broedplaatsen waar bedrijven, kennisinstellingen elkaar tegen komen. Belangrijk in dat opzicht is tevens, dat ook toptalent van buiten Europa vrij in die Euregio moet kunnen werken en wonen.

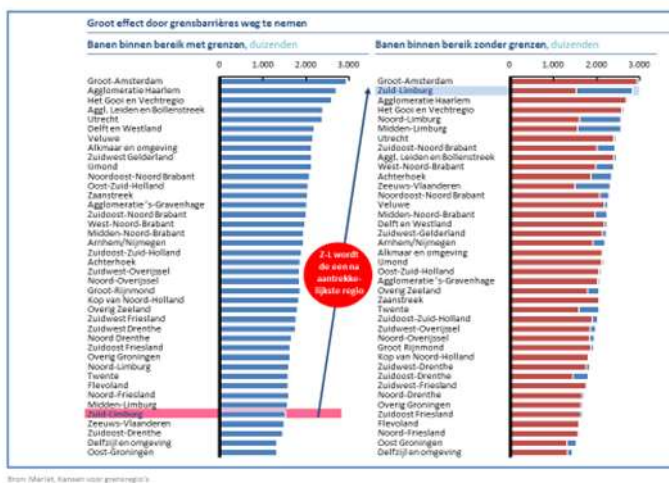
Cutting Edge vs. Traditional Technologies in selected Regions

Er is sprake van een sterke kennispositie in de Euregio met 5 universiteiten, 3 academische ziekenhuizen, ruim 150.000 studenten. Er wordt thans flink geïnvesteerd in de kenniseconomie met o.a. de Brightlands Campussen in Limburg, de Campus van Aachen en de campussen in Genk en Luik. De Kennisas zoekt de samenwerking over de grenzen op. Echter tot nu toe zijn Nederlandse studenten in Aachen, Liège en Hasselt over en weer beperkt. Bredere uitwisseling dient gestimuleerd te worden om tot een homogener en meer samenhangend arbeidsklimaat met voldoende arbeidsmobiliteit te komen.

- Arbeidsmobiliteit

Binnen ons – op papier weliswaar – verenigd Europa zitten de langsgrenzen ons in onze regio nog steeds stevig in de weg. Onderzoek van het centraal plan bureau wijst erop, dat wegvallen van de grenzen voor Zuid-Limburg zeer positieve effecten kan hebben. Het gaat dan voor Zuid-Limburg om een toename van het bruto regionaal product van circa 700 miljoen euro, 6.600 banen extra en een toename van gemiddeld 320 euro bruto loon per fte aldus een berekening van CPB ¹⁴⁾.

Marlet ¹⁵⁾ berekent dat het wegnemen van alle grensbarrières Zuid-Limburg als vestigingsgebied bijna net zo aantrekkelijk maakt dan de regio Amsterdam. Belangrijk en met stip bovenaan is daarbij de toegang tot banen. Zuid-Limburg alleen is te klein om aan werknemers en partners op HBO en wetenschappelijk niveau voldoende kansen op een loopbaan en carrière te bieden. Zuid-Limburg zonder achterland zal daarmee moeite hebben om het (internationaal) talent aan te trekken en vast te houden. Zuid-Limburg als aantrekkelijke vestigingsplaats is gebaat bij een grenzeloze arbeidsmarkt, prima connectiviteit en internationale voorzieningen.

- Economie.

Er is sprake van een economische hoofdstructuur in de Euregio met sterke sectoren die uit kunnen groeien tot sterke Euregionale ketens en clusters. Voorwaarde daarvoor is dat bedrijven bekend worden met de kracht van de Euregio, matchmaking wordt gestimuleerd en Euregionaal wordt georganiseerd op alle niveaus en nader inzicht wordt verkregen in de euregionale waardeketens en hun impact op de mondiale economie. Sectoraal (Chemie&Materialen, LS&H, ICT/smartservices, leisure) is daar een begin mee gemaakt.

Opbouw van clusters rondom de maatschappelijke uitdagingen van de toekomst zou in aanvulling daarop moeten gebeuren. Voorbeelden op dat vlak zijn bijvoorbeeld de energietransitie, smart logistics en e-mobility.

- **Profilering.**

De Euregio is al vergeleken met een slapende reus, in potentie sterk, maar onbekend en niet in de laatste plaats bij de samenstellende partijen zelf. Als we daarin verandering willen aanbrengen, dan moeten partijen zich in een sterke Euregio herkennen, daarop gezamenlijke actie willen ondernemen en dat begint mogelijk met een gezamenlijke profilering als euregionale agglomeratie (werktitel Eurostad).

Region	Population, mln inhabitants	GDP, EUR bln	Universities, number
Greater London	8,5	623	40
Randstad	North 7,1 South	263	6
Metropol. Athens	4,0	95	8
Euregio Maas - Rhein	3,9	109	5
Berlin	3,5	146	12
Metropol. Stockholm	2,2	132	6
Aachen region	1,2	35	1
Province of Liege	1,1	29	1
Belgian Limburg	0,9	26	1
Eindhoven region	0,8	33	1
Zuid-Limburg	0,6	20	2
The Hague	0,5	20	0
District Maastricht	0,1	n.b.	1
District Sittard-Geleen	0,1	n.b.	0
District Parkstad	0,1	n.b.	1

- **Publieke middelen.**

De Provincie Limburg investeert enorm in de Limburgse economie. Gemeenten nemen ook hun verantwoordelijkheid. Het Rijk kijkt de komende periode meer en meer naar de regio's en met

prioriteit bij de agglomeratievorming. Ook Brussel zal als gevolg van de Brexit de bakens verzetten. De indruk bestaat dat Europa wil investeren in gebieden die (nog) niet verdienen aan Europa en ook in kunnen groeien bij agglomeratievorming. Met de inzet op het realiseren van een euregionale agglomeratie wordt aangesloten op beleidsvoornemens van het Rijk en van Brussel. Europees zou die grensoverschrijdende agglomeratie een plaats moeten krijgen binnen de nieuwe RIS3 voor Zuid-Nederland, maar ook in de RIS3 van de omliggende gebieden. Nationaal en via de zgn. regiodeals zou een pakket van maatregelen moeten worden geformuleerd, waarmee de vorming van een euregionale grootstedelijke agglomeratie wordt versterkt.

5. Strategie.

De veel gehoorde opmerking bij het agenderen van de euregionale samenwerking is de klacht dat we al zolang bezig zijn, er nooit wat van terecht is gekomen in combinatie met de vraag waarom het dan nu wel zou lukken. Er is dus extra aandacht nodig voor de wijze waarop wij visie om willen zetten in daadkracht en projecten, die er toe doen. Voor zover wij daar nu zicht op hebben zou die strategie de volgende drie componenten moeten bestaan:

- Opbouwen, samen met de grensregio's, van draagvlak en noodzaak van euregionale samenwerking met name ook op sociaal-economisch gebied;
- Bottom-up noest doorgaan met het versterken van bedrijvennetwerken over de grens en het daar waar mogelijk wegnemen van grensbelemmeringen en knelpunten om de arbeidsmobiliteit te bevorderen en de samenwerking van en met kennisinstellingen te versterken ("knowledge crossing borders");
- Top down het ontwikkelen van een gezamenlijk visiedocument van beperkte omvang in combinatie met het identificeren van een beperkte lijst van breed gedragen flagshipprojecten, waarmee echt het verschil kan worden gemaakt. Projecten met draagvlak (go-with-the-flow) en "ownership". Vervolgens per project pas echt euregionaal de diepte in gaan.

In feite is daarmee sprake van een strategie, gericht op aantoonbare versterking van de agglomeratie-kracht van de Euregio, langs twee samenhangende lijnen; waarin:

- Bottom-up wordt gewerkt aan de noodzakelijke randvoorwaarden voor grensoverschrijdend werken en ondernemen (qualifiers);
- Top-down wordt ingezet op de realisatie van een beperkt aantal grote en betekenisvolle economische projecten, waarmee het verschil met andere grootstedelijke agglomeraties kan worden gemaakt(differentiators).

6. Stand van zaken tot nu toe en doorkijk.

6.1. Bottom-up, qualifiers (niet uitputtend)

Uit een eerste inventarisatie onder bestuurspartijen LED komt de volgende inzet op grensoverschrijdende samenwerking naar voren.

- o MUMC werkt samen met Uniklinikum RWTH Aachen (continu 10 tot 15 samenwerkingsprojecten), op het vlak van pediatrie intensive care voor zeer zieke kinderen met Belgisch Limburg en met St Truiden op het vlak van oogheelkunde,
- o Universiteit Maastricht werkt samen met Belgisch Limburg en Leuven in de Transnationale Universiteit Limburg (opleidingen informatica/kennistechnologie, statistiek en biomedische wetenschappen/moleculaire levenswetenschappen).

- Zuyd Hogeschool is betrokken bij twee Interreg projecten Euregio Maas-Rijn (euregionale arbeidsmarktwerking voor zorgberoepen resp. duurzame woningbouw samen met bedrijven en FH Aachen). Daarnaast is Zuyd betrokken bij het project Crossroads gericht op ontwikkeling van duurzame regionale samenwerking tussen maakbedrijven en kennisinstellingen in de regio Zuid-Nederland en Vlaanderen.
- ROC Leeuwenborgh heeft euregionale samenwerking op het vlak van buurtaalonderwijs (D en B), kennisdeling (D), curriculumontwikkeling logistiek, kinderopvang (D)
- Gemeente Maastricht geeft op tal van manieren de euregionale samenwerking vorm en inhoud (veiligheid, handhaving, culturele samenwerking, buurtaalonderwijs, aansluiting business kringen Luik, Aachen, Maastricht, arbeidsbemiddeling)
- Gemeente Kerkrade (parkstad) en gemeente Vaals samenwerking aangaan met het aangrenzende Duitsland op het vlak van de euregionale arbeidsbemiddeling (Grensinfopunten).
- Gemeente Vaals werkt samen met het CBS aan een euregionaal urban datacenter
- Onlangs heeft UM het initiatief genomen voor oprichting van ITEM. Het expertisecentrum voor Internationale, Transnationale en Euregionale Mobiliteits- en Grensoverschrijdende vraagstukken moet de spil worden in onderzoek, advisering en onderwijs inzake grensoverschrijdende samenwerking, mobiliteit, migratie en arbeidsmarktzoekstukken in Limburg.
- Zoals bekend is LED mede-initiatiefnemer van de city-deal Eurolab; samen met de tripool gemeenten, de Provincie, de Brightlandscampussen en de Maastricht University. Het Eurolab wordt getrokken door de gemeente Heerlen. LED draagt ook de kosten van de projectleider Eurolab, Arno Knoops. Er zijn in het totaal 39 casussen opgehaald, 19 casussen m.b.t. vergroten arbeidsmobiliteit, 2 casussen m.b.t. speerpunt toptalent van buiten de EU, 13 casussen m.b.t. speerpunt grensoverschrijdend onderwijs en 5 casussen op het speerpunt grensoverschrijdende innovatie MKB. Het Eurolab loopt eind 2017 af. Het wordt belangrijk om de systematiek structureel onder te brengen (Grensinfopunten) en de oplossingen breder te verspreiden en bekend te maken (kennisdiffusie).
- Daarnaast is LED betrokken bij het project Grenzeloos Ondernemen. Opgestart vanuit de gemeente Eijsden-Margraten. Laagdrempelig via inspiratiesessies, leren ondernemers van elkaar op welke wijze ondernemen over de grens, in dit geval de Voerstreek/regio Luik, direct tot omzetvermeerdering leidt. Wij willen dit project verder uitbreiden naar de overige grensgemeenten in Zuid-Limburg (Vaals, Kerkrade, maar bijvoorbeeld ook de Grensmaas-gemeenten)
- APG, LWV, VO Limburg (SVOPL) en Euregionaal hoger Onderwijs werken samen in het project "Het Talent Centraal". Onder coördinatie van SVOPL wordt ingezet op versterking van de samenwerking met bedrijven op het gebied van studie- en loopbaanoriëntatie, het aantal studenten dat kiest voor een technische opleiding vergroten en bewust maken van de Euregionale opleidingsmogelijkheden, lees RWTH en Fachhochschule, die tot de beste van Europa behoren. Inmiddels nemen ruim 400 leerlingen deel aan het project, zullen 75 leerlingen stages lopen bij technische bedrijven in de Euregio en hebben zich 74 Nederlandse studenten aangemeld bij de RWTH en de Fachhochschule.
- Als spin off van de campusvorming van de Chemelot Campus hebben de Universiteit van Maastricht, de RWTH en Fraunhofer samen het Aachen Maastricht Institute for

Biobased Materials (AMIBM) opgericht. In het grensoverschrijdende instituut AMIBM wordt door circa 50 onderzoekers onderzoek gedaan moderne biomaterialen. Doel: de ontwikkeling van nieuwe, innovatieve en duurzame materialen op basis van planten in plaats van fossiele grondstoffen.

- Door de werkgeversverenigingen in de Euregio zijn de 600 leading bedrijven in de strategische sectoren in beeld gebracht en in een database verwerkt. Via dit systeem wordt matchmaking en samenwerking tussen bedrijven bevorderd.

6.2. Draagvlakverkenning strategische koers.

LED heeft met het bureau Mc Kinsey onderzoek gedaan naar de kracht van Zuid-Limburg in euregionaal perspectief. Fase 1 van dat onderzoek is nagenoeg afgerond. Het betreft dan vooral de dataset, die de noodzaak voor euregionale samenwerking onderbouwd (vanuit Nederlands perspectief).

We hebben de eerste resultaten daarvan gepresenteerd in bestuur en kernteam van LED en sonderen met behulp daarvan het draagvlak bij de triple helix partijen in de buurregio's.

Bij de draagvlakverkenning is eerst gekeken naar rol en positie van verschillende partijen. Geconcludeerd is in ieder geval dat een formeel juridische structuur van de EMR als vehikel voor het project moet kunnen gelden.

Er is een belangrijke rol weggelegd voor het bedrijfsleven zijn. Vanuit het euregionaal werkgeversoverleg SWE is in 2016 het initiatief genomen om een digitale kaart van euregionale bedrijven in 4 kernsectoren van onze economie te ontwikkelen met als doel om tot wederzijdse samenwerking tussen bedrijven te komen. De kaart met circa 600 bedrijven is inmiddels gereed en zal via een website toegankelijk worden. Om de koppeling met kennisinstututen te bewerkstelligen dienen ook de intermediaire organisaties op het gebied van kennis- en innovatieondersteuning te participeren.

Zoals eerder vermeld zijn in de afgelopen jaren in de diverse subregio's al behoorlijke investeringen gepleegd in de "nieuwe economie" en het is meer dan logisch om hierop aan te sluiten.

Relevante partijen:

- Städteregion Aachen, VUV (tevens voorzitter EMR en voorzitter sociaal economische commissie EMR), AGIT. In deze regio is de afgelopen jaren voor € 2,1 mrd geïnvesteerd in de West- en Melaten Campus.
- Provincie Luik, SPI (prov. ontwikkelingsmaatschappij, GRE (uitvoerder Marshallplan voor Luik), UWE. Wallonië heeft met haar Marshallplan in de afgelopen jaren voor € 5 mrd geïnvesteerd, waarvan een belangrijk deel in de Provincie Luik. De Deutschsprachige Gemeinschaft wordt in de statistieken van Wallonië meegerekend. Hier heeft overleg plaatsgevonden met deelregering en AVED/KVK
- Belgisch Limburg Provinciebestuur , VKW, LRM, POM. Met het SALK programma (n.a.v. sluiting Ford Genk) en recentelijk het LIRES programma wordt uitvoering gegeven aan de regionale ontwikkeling.
- Provincie Nederlands Limburg gouverneur Bovens, LED, LIOF, LWV
- Met al deze partijen hebben inmiddels gesprekken plaatsgevonden en is een aanzet tot een toekomstige horizon gemaakt.

Alle partijen onderkennen nut en noodzaak op basis van het gepresenteerde cijfermateriaal. De grootste uitdaging is het om de juiste verbindingen te leggen in combinaties van bedrijven en / of kennisinstellingen (sectoraal, cross-sectoraal, thematisch) waarbij een ding duidelijk is; er dient concrete toegevoegde waarde gerealiseerd te worden. Overheden zijn bereid actief mee te trekken daarmee ook een nieuwe impuls te geven aan de Euregio Maas-Rijn.

6.3. Top down, de differentiators.

In het bestuur van LED van 3 november 2016 hebben wij een eerste longlist gepresenteerd van circa 13 tot 14 mogelijke kansen en thema's in Euregionaal perspectief. Achtereenvolgens ging het om;

1. Eén Euregionale arbeidsmarkt met gemeenschappelijk arbeidsbureau
2. Transregionale bevordering ketendichtheid
3. Euregionale mobiliteit en vervoersregeling
4. Europese topuniversiteit (Samenwerking Euregionaal)
5. Brightlands "knowledge crossing borders" (Euregionale kweekvijver open innovatie)
6. Einstein telescoop
7. E-Mobile platform
8. Euregionaal ICT- platform voor decentrale energieoptimalisatie
9. Euregionale samenwerking UMC's in complexe zorg
10. Euregionale samenwerking Biobased Materials
11. Imaging Valley: samenwerking op het gebied van beeldvormende technieken
12. Optimaal duurzame "wijk van morgen" (energie, circulair, generatievast, zorgbewust)
13. Cross border recreatie in unieke regio historische steden, heuvelland en recreatie
14. Nature Wonder World

Voor een deel zijn die thema's in ontwikkeling. Voor een belangrijk deel moeten die thema's natuurlijk verder op draagvlak worden afgetast en uitgediept bij de bureaus.

Voor een drietal kansen willen wij nu de mogelijkheden nader onderzoeken

a. Grensoverschrijdend ondernemen en werken

Mede in relatie tot:

- de aanbevelingen van het actieteam Grensoverschrijdende Economie en Arbeid (Grensregio's komen met concrete voorstellen om belemmerende wetgeving in het kader van experimenteerruimte (tijdelijk) buiten werking te stellen);
- de economische effectrapportage van het CPB (bij wegvallen grenzen in Zuid-Limburg; toename van het bruto regionaal product mogelijk tot circa 700 miljoen euro, 6.600 banen extra en een toename van gemiddeld € 320 bruto loon per fte.);
- de verwachting dat Brussel naast EU subsidies meer en meer ook het instrument van de zgn. "regulatory sandboxes" (experimenteerruimte) zal inzetten;

onderzoeken wij nu de mogelijkheid van een experimenteerstatus voor Zuid-Limburg op gebied van grensoverschrijdend ondernemen en arbeidsmobiliteit, mede gebruik makend van de grensinfpunten. Onze indruk is dat wij steeds minder in staat zullen zijn om het talent zeker op HBO en WO niveau op de beperkte Zuid-Limburgse arbeidsmarkt aan te trekken, vast te houden en een carrière/loopbaan te kunnen bieden. Talent, arbeidsklimaat, connectiviteit en woon- en leefklimaat worden steeds belangrijker als onderscheidende locatiefactor voor bedrijven. De attractiviteit van de Euregio en Zuid-Limburg daarbinnen voor kenniswerkers wordt in belangrijke mate bepaald door een

grenzeloze arbeidsmarkt ⁷⁾, een gebied van voldoende omvang en bereikbaarheid van banen, waar goed opgeleide werknemers niet alleen een baan vinden maar waar zij en hun partners ook een loopbaan en carrière kunnen opbouwen. Een gebied tenslotte dat a.h.w. ook als één stad of samenhangend stedelijk gebied wordt gepercipieerd door de kenniswerker zelf met alle voorzieningen die de aantrekkelijkheid van een grote stad bepalen.

b. *Transregionale bevordering ketendichtheid*

Vanuit het euregionaal werkgeversoverleg SWE is in 2016 het initiatief genomen om een digitale kaart van euregionale bedrijven in 4 kernsectoren van onze economie te ontwikkelen met als doel om tot wederzijdse samenwerking tussen bedrijven te komen. De kaart met 600 bedrijven is inmiddels gereed en zal via een website toegankelijk worden. In het rapport van het actieteam wordt de voorbeeldstatus van deze aanpak benoemd. Wij stellen ons voor om te onderzoeken of wij activiteiten op het vlak van samenwerken in het bedrijfsgebied (standplaatsen, matchmaking, sectoral, cross-sectoral), kunnen bevorderen en bijvoorbeeld leidende tot een focus op bijv. e-Mobility of energietransitie. De auto van de toekomst is elektrisch aangedreven, bestaat uit lichte, veelal composietachtige materialen en is smart. De Euregio ontwikkelt zich als dé regio voor de auto van de toekomst. De Euregio heeft inmiddels op dat vlak ruim 30 onderzoeksinstituten, ruim 80 bedrijven, testfaciliteiten, grootschalige productie en bovendien past de ontwikkeling van een e-mobility propositie bij de speerpunten van de Brightlands campussen (light weight automotve en smartservices en de ambities van bijvoorbeeld Nord Rhein Westfalen om een ambitie te claimen op het vlak van Urban Mobility en e-Mobility. De uitwerking van zo'n e-Mobility propositie is niet alleen belangrijk voor de economische structuurversterking van Zuid-Limburg, maar de ontwikkeling van zo'n cluster is ook een belangrijke pijler voor de uitbouw van de agglomeratie Euregio Maas-Rijn als Europees economisch kerngebied. Actielijnen om dat te bereiken zijn; benutting euregionale innovatiekracht, opbouw euregionaal bedrijvencluster, ontwikkeling pro-actieve acquisitiestrategie en versterking onderwijsinfrastructuur.

c. *Knowledge crossing borders*

Kennisvermeerdering door samenwerking tussen bedrijven en kennisinstellingen bijvoorbeeld in de ondersteuning van het initiatief van de zgn. Einstein telescoop. Een initiatief waar de Provincie Limburg vanuit de overheid de "lead" heeft. De Einstein telescoop wordt ingezet voor de detectie en bestudering van zwaartekrachtgolven. Wetenschappers hopen met de ET ook meer inzicht te krijgen in donkere materie die volgens de theorie een groot deel van alle materie in het heelal uitmaakt. Voor de detectie van deze golven is extreem gevoelige apparatuur nodig. De Einstein telescoop krijgt drie armen van elk 10 kilometer lengte die 100 meter onder de grond moeten komen. De bouwkosten worden geraamd op 1 miljard euro en de schaalgrootte is te vergelijken met het natuurkundig onderzoek complex CERN bij Genève.

De Einstein telescoop zou minimaal 1.000 banen opleveren. Het initiatief past zeer goed in de setting van de high-tech driehoek 'Eindhoven-Leuven-Aken', het nationale topsectoren beleid en de HTSM topsector die juist in Zuidoost Nederland (net als rond Leuven en Aken) sterk is. Euregio heeft nu juist ook veel kennis op vlak van high tech en fundamentele fysica in huis die het bundelen waard is. De Einstein telescoop legt daarmee een gerichte en directe urgentie op tafel om de krachten te bundelen.

Literatuur.

1. Brainport2020, Top economy, smart society, Brainport Development, 2011.
2. Boosting growth and cohesion in EU border regions, Brussels 20.09.2017, COM(2017)534 final
3. Strengthening Innovation in Europe's Regions: Strategies for resilient, inclusive and sustainable growth, Brussel; 18 juli 2017.
4. Pact van Amsterdam; 31 mei 2016; Met de ondertekening van het Pact van Amsterdam is een van de doelen van het Nederlands voorzitterschap van de Raad van de Europese Unie bereikt. Minister Plasterk van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), als voorzitter van de bijeenkomst, onderstreepte het belang van steden in bijvoorbeeld economische groei, innovaties, en de vluchtelingencrisis. De komende tijd wordt de Urban Agenda for the EU, die is vastgelegd in het Pact van Amsterdam, concreet uitgewerkt.
5. Stedelijke regio's Samen Sterk, De grote steden, provincies en het rijk zetten samen schouders onder concurrentiepositie NL, Ruimtelijk Economische Ontwikkelstrategie (REOS) voor de Noordelijke Randstad, Zuidelijke Randstad en Brainport Eindhoven, januari 2016.
6. Biggest Cities In Germany, Dusseldorf, Cologne, and Bonn are actually three separate cities located within the same metropolitan region, referred to as the Rhine-Ruhr, in the state of North Rhine-Westphalia. www.worldatlas.com.
7. Volkskrant; De vierde industriële revolutie is het vandaag het hoofd-onderwerp van het World Economic Forum in Davos. Het wordt volgens experts de grootste verandering ooit. Volkskrant 20 januari 2016.
8. Europe's competitiveness in «cutting edge» technologies Are European regions active in the future technology fields, and are they good at what they do?; BAK-Basel, 2017.
9. Top Technology Region (TTR), Benchmarking Report 2008, BAK-Basel Economics, December 2008.
10. Planbureau voor de Leefomgeving, Buitenlandse kenniswerkers in Nederland, 2014.
11. Martin Unfried, ontgrenzer, dagblad Limburger 28 juni 2017.
12. Bestuurlijke intentieverklaring: visie, ambities, opgaven en aanpak. Ruimtelijk-economische ontwikkelstrategie (REOS) Noordelijke randstad, zuidelijke randstad en Brainport Eindhoven; 9 juni 2016.
13. Nederlandse steden en de slag om de internationale kenniswerker; Buck Consultants, 2017
14. De arbeidsmarkt aan de grens met of zonder beperkingen; CPB, 2016.
15. De aantrekkingskracht van Zuid-Limburg en de beleidsopties om die te versterken, Atlas voor Gemeenten, 2016.